

خواندنیڻ نوی ژی دهسټیپیکڻ خواندنیڻ دی نه

دانوستاندهک ل گهل هوشهنگ شیخ محمد

پشکا دووی

نعمت الله حامد نهیلی

کاک هوشهنگ دپارچهکا نفیسینا خودا دبئزیت "پیشبهریکونا (مرنا نفیسهری) د رهوشهنبیریا کوردی دا بو من ژ باگراوهندهک فکری و فهلسهفی و فهریژا پهیوهندییهک هاوسهنگ و خودان بهاییڻ مهعریفی و هزری و رهخنهیی و رهوشهنبیری و ئەزموونگهیرییهکا تژی پنت و هیلیڻ فهلسهفی نههاتیه، بهلکو بهشهکه ژ پهیوهندییا نفیسهریڻ کورد و نفیسینا کوردی، کو پهیوهندییهکه ههتا فیگافی رنگه دساتهکا تاری دا بزیت"^(۱).

ژ نهفی گوتنا بوری بو مه دیاردبیت کو کاک هوشهنگی چهندين تهوهر دنافنیکدا بهحسکرینه تیکهلکرنهک د هزرکونا وی دا پهیدا بوویه. بو روهنکونا نهفی گوتنی ژی، دی بابهتی د چهند لایهنهکان دا بهحسکهین.

۱- مرنا نفیسهری د روشنبیریا کوردی دا و باگراوهندی فکری و فهلسهفی.

نهفه بخو ناف و نیشانی گوتارهکا دریژه کو مروف دشیت ب دریژی لسهر راوهستیت، لی دفیهدا دی ب کورتی نامازی دمه هندهک راستیان. بو نمونه دهمی

ئەم دېيىزىن (رۇشەنبىريا كوردى)، ئەرى مەبەستا مە رۇشەنبىريا كوردى ب گشتى يە يانزى رۇشەنبىريا ئەقى پارچا كوردستانى يە؟ ئەرى تىگەھى مە بۇ رۇشەنبىرىي چىيە تاكو ئەقى پەيىقى چارچووفە بىكەين و ھىدەك سنۆرىن رەھا بۇ دانىن؟ ئەرى ئەقى گۆتتا كاك ھۆشەنگى ژوئ راستىي ھاتىيە كو بەرھەمىن ھەمى (رۇشەنبىرەكى) كورد خاندىنە و پاشى ئەقى ھوكمى مەزن دايە؟ يانزى د ھىدەك نقىسىنن ھىدەك نقىسەرىن تايبەت دا ئەقى بۇچوونە بۇ دروستبوويە؟ ئەرى باگراوھىدى فكىرى و فەلسەفى يى رۇشەنبىرىيەكا مەزن، مرۇف دشىت ھوسا ب ساناھى لسەر را دەرېاز ببىت؟ يانزى ئەو باگراوھىدە ھىدى بچويك و سنۆرداى يە كو مرۇف دشىت زوى بزوى ھىلېن وى ژىك فاقىرىت و پۆلېن بىكەت و ھوكمەكى رەھا لسەر بدەت؟

ب دىتتا من ئەقى بىخۇ بابەتەكى درېژى ھىزى، راقەبى دى ژى پەيدا بىت، چونكى دى گەلەك رەھەندان قەگرىت و دى گەلەك لايەنن دىتر ژى ھىنە دناف بابەتى دا كو فەرە مرۇف لسەر راوھىستىت، چونكى باگراوھىدى فكىرى و فەلسەفى ژ گەلەك ژىدەر و سەرۇكانىن ھەمەرەنگ ھاتىيە دروستكرن، ئەقىبا باگراوھىدى كەسەكى بىتنى ژى زۆرى بزىھمەتە مرۇف بىشېت دەستىنشان بىكەت تاكو ئەم وى باوھىرىي بدەينە خۇ و باگراوھىدى رۇشەنبىريا كوردى ھەمىي بەھس بىكەين. ئەقى ژلايەكى قە. لى ژلايەكى دى قە، ئەگەر كەسەكى يان رۇشەنبىرەكى، بابەتى (مرنا نقىسەرى) بەھسكەر، ئەقى بىخۇ وى راستىي دىار دىكەت كو ئەو بىخۇ يى خۇ وەكو نقىسەر دمرىنىت، ئەقىبا باگراوھىدى فكىرى و فەلسەفىي خۇ ژى يى دمرىنىت. چونكى كەس نەشىت ئەقى زاراقى بەھس بىكەت، ئەگەر مەبەست پى مراندىنا وى پەيوھىدىي نەبىت ئەوا دناقبەرا تىكستى و نقىسەرى دا ھەى. ئەقىبا ل فىرى ئەم دى كەقىنە ھەمبەرى پىرسىارەكى. ئەرى دەمى مرۇف نقىسەرى دمرىنىت يان تىگەھى (مرنا نقىسەرى) رادگەھىنىت، ئەرى ما چ باگراوھىدى فكىرى و فەلسەفى يى نقىسەرى يان يى وى رۇشەنبىريا ئەو تىدا كاردىكەت ھەژى بەھسكەرنى دىمىن؟ نەخىر، چونكى دىنىيات دا ئەقى تىگەھە دى باگراوھىدىيە. ئەگەر نە، مرۇف يان رەخنەگر ھەر ما ئىخسىرى باگراوھىدىن، ل وى دەمى ئەو نەشىت چ ئافاكرنان يان داھىنانان بىكەت. چونكى ل دەسىپكى ئەو دى خۇ سنۆردار و چارچووفەدار كەت، لەورا دى ئازادىا خۇ كەتە ئىخسىرى وى باگراوھىدى كو ئەو دى ل دوىف وى تەماشەى بابەتى كەت.

لِ ب دیتنا من مہبہستا کاک ہوشہنگی ئہوہ کو وی دفتیت بیژیت دەمی د
 رۆشنیرییا کوردی دا بەحسی (مرنا نفیسەری) دەیتە کرن، ئەف ہزرہ ژ ئەنجامی
 سەربۆر و ئەزموونین ہزری، فەلسەفی پەیدانەبوویە.
 ئەگەر مہبہست ئەفەژی بیت، ہندەک خالین دیتەر دبابەتی دا دەینە ئازراندن،
 ئەوژی ئەوی (مرنا نفیسەری) رادگەہینیت، ئاگەہ ژ سەرۆکانیا فی بابەتی
 ہەیە کا بۆچی ئەف تیگەہە د رۆشنیرییا ئورپی دا ہاتیە پێش؟ یانژی ئەگەر و
 مہبەستین پیدفی بۆ ئەفی بانگەوازی چ بووینە؟

بیگومان ئەگەر بەرسف ئەو بیت کو ہندەک کەس فی تیگەہی دنفیسینین خودا
 دبیزن و چ ژئ شەنەکەن! ل وی دەمی ئەفہ کارەساتەکا مەعریفی و ہزری و
 فەلسەفی یە. بانگەوازی بقی رەنگی ژ یان ژ چافلیکرنی دروست بووینە، یانژی بۆ
 ہندی بووینە کو ئەو نفیسەر خوہ پی قەبە بکەت و نفیسەرین دیتەر و خواندەفانان
 پی بخاپینیت. ہەلبەت ل دەسپیکێ دفتیت بیژین کو ئەو پی خو دخاپینیت، چونکی
 پشتی نفیسینی (و راگەہاندنا تیگەہی مرنا نفیسەری) ئەو نفیسینە چ ژ وی بخۆ
 ناہیلیت.

ل ئەگەر ئەو کەسی فی زارافی رادگەہینیت و ب دروستی فی تیگەہی بنیاسیت و
 ب کویر دەیلین وی یین گشتی گەہشتبیت، ل وی دەمی ئەفہ بخۆ بخۆ ہەبوونا
 باگراوہندەکی یە بۆ فی بابەتی. ئانکو ئەوی ژ فالاہیی وەنەگۆتیە. ہەرودسا
 چافلیکرن ژ نەبوویە بۆ ہندەک نفیسەر و نفیسینین دیتەر، بەلکو ئەو پی شیای فی
 بابەتی (ہەزم) بکەت و ل گەل ہزر و دیتنین خو فافیر بکەت، ئەفہ ژ گۆتتا کاک
 ہوشەنگی رەد دکەت، چونکی ب دروستی دشین بیژین کو دناف رۆشنیرییا کوردی دا
 دی ہەر ہندەک ہەبن بقی رەنگی دتیگەہی مرنا نفیسەری گەہشتبن و ئەگەر ہەبن
 ژ، ئەفہ وی حوکمی کاک ہوشەنگی ژ راستیی دویر دئیخیت، چونکی وی ب رەہایی
 ئەف بابەتە بەرچافکریە. ہندەک کەس ژ یین ہەین دەمی ئەفی تیگەہی (مرنا
 نفیسەری) بەحس دکەن، زۆر ب سادەیی بەحس دکەن، چونکی ب دیتنا وان ئەفہ
 بوویە تشتەک کەفن و خەلک ہەمی ژئ فەہم دکەن، لەورا زوی لسەر را دەرباز
 دبیت. ہەلبەت ئەفہ ژ وی چەندی ناگەہینیت کو ئەو دفی تیگەہی ناگەہیت یان

چ باکگراوهندهکی رهخهیی لسه نینه. بهلکو بهروفازی، ئهفه وی باکگراوهندی وی یی بهیز نیشان ددهت، چونکی ئهفه بو وی تشتهکی کهفنه و تیگههین نویت ل دهف وی هه نه وهکو (مرنا تیگستی، مرنا وهرگری (خویندهفانی)، لهورا ئهفه زی بهلگهیهکی دی یه کو گوئنا کاک هوشهنگی ژ راستیی دوور دکهفیت.

۲- مرنا نفیسهری د رهوشهنبیریا کوردی دا فهریژا پهیوهندییهک هاوسهنگ نهبوویه. دفی خالی دا، دیسا گهلهک ئاخفتن و گوئن دی ژیرا پهیدا بن، بو نموونه، دفتیت ئه م بزانی کو تیگههی (مرنا نفیسهری) بخو تیگههی پهیوهندییا هاوسهنگ، رهد دکهت، چونکی دهمی پهیوهندی دناقهرا نفیسهری و نفیسینی دا یا هاوسهنگ بیت، ل وی دهمی (مرنا نفیسهری) د ئارادا نینه، ئانکو ل وی دهمی (مرنا نفیسهری) پهیدا دبیت دهمی ئه و پهیوهندیه دناقهرا وان دا ب هاوسهنگی نهمینیت. چونکی هاوسهنگی دژی سهنته ربوونی یه. و دفی تیگههی دا سهنته ربوون بو تیگستی دزقریت و نفیسهر دهیته پهراویز کرن. لهورا چ هاوسهنگی دناقهرا واندا نامینیت.

ل دویف فی گوئنی، ئه و حوکمی کاک هوشهنگی دای دووری راستیی دبیت. ژلایهکی دپه، ئه گهر ئه م هاوسهنگی بیخینه د قالی تیگستی و وهرگری دا (وهرگری رهخهنگر)، ل وی دهمی زی کریارا خواندنی دی دوو جهمسهری بیت، د ئه نجام دا فهکولین و رافه کرن زی دی ئه نجام و فهریژین هه فدر ژی پهیدا بن، چونکی دنقیسین و رافه یین رهخهیی دا، پیدقیه مرؤفل دهستپیکی خو ب دهست جهمسهرهکی فه بهر دهت، دا بشیت ب دروستی وی جهمسهری بکته سهنته و یین دی بو وی بکته پهراویز و دخزمه تا وی دا بکاربینیت، د ئه جام دا ل وی دهمی دی تیپه لچوونین رافهیی د نفیسینی دا (رافه کرنا رهخهیی دا) روی دهن، لهورا تیگههی هاوسهنگی ل گهل تیگههی (مرنا نفیسهری) ناگونجیت.

۳- کاک هوشهنگ دبیزیت (مرنا نفیسهری دروشنبیریا کوردی دا ژبهایی مہعریفی و هزری و رهخهیی و روشنبیری و نه زمونگه رییه کا ته زی پنت و هیلین فهلسه فی نه هاتیه). دفی گوئنی دا دیاردبیت کو کاک هوشهنگ تووشی رهشبینه ک تال بوویه. ئه گهر نه، ئه ف هه می لایه نه ریژ نه دکرن و بقی ره های بریارین حازر نه ددان بیی کو رافه کرن یان شرؤفه کر نه ک تیروته سه ل بده ته سه ر بابته تی کا بوچی (مرنا نفیسهری) ژوان بهایان نه هاتیه؟ د ئه نجام دا بریارین سه ری زی بخو بخو ددروست نابن و دویری ئارمانجان دکهفن.

هەر ل گەل فان گۆتەن، كاك ھۆشەنگ دېيژيت (مرنا نقيسەرى بەشەكە ژ پەيوەنديا نقيسەرىن كورد و نقيسنا كوردى، كو پەيوەنديەكە ھەتا فيگافى رەنگە دساتەكا تارى دا بژيت)^(۲).

ئەف بۆچوونە بخۆ خۆ رەد و ھەفدژ دكەتە فە، چونكى ئەو دەمى (مرنا نقيسەرى) ھەببەت، پەيوەنديا نقيسەران ل گەل نقيسنى فەدقەتییەت. لەورا دى چاوا ئەو بېتە بەشەك ژى (وھكو كاك ھۆشەنگ دېيژيت)؟ سەر ھندى ژى را كاك ھۆشەنگ دېيژيت (ئەو پەيوەنديەكە ھەتا فيگافى رەنگە دساتەكا تارى دا بژيت)، ھەلبەت ئەو تارىاتىە بخۆ نامازى فەقەتیا نا وئ یە. و ھەر ئەفەيە يا دروست، چونكە پەيوەنديا وان دگەل ئىك دا دەمى (مرنا نقيسەرى) دا جھى حېبەتییە يە. د جھەكى دى یى نقيسنا كاك ھۆشەنگى دا ھاتىە (نقيسەر وھك ئەم د بەرھەمىن وان دا دېبىن، نە دژيان و ھەبوونا وان دا، كاپنەكە باوھردكەت نقيسەرە بۆيە دنقيسیت نەوھك دنقيسیت دا بېتە نقيسەر)^(۳).

دقیردا جۆرە ھەفدژيەك دبوچوونى دا ھەيە، چونكى دەمى مرؤف كریارا داھینانى ب ئیرادا نقيسەرى فە گرى ددەت، ل وى دەمى دى شېين وئ بۆچوونا كاك ھۆشەنگى پەسەندكەين، ئەفە ژى ب دیتنا من ھشمەندى و باوھرى بخۆبوونا نقيسەرى دياردكەت و كیماسى نینە دەمى نقيسەر ھۆسا ھزرېكەت، لئ ئەگەر ئەم كریارا داھینانى ب شېوى نقيسنى و ئاست و بەرزیا بەرھەمى و زەوقى وەرگران و بۆچوون و تیگەشتنا وان فە گرى دەين، ئانكو بنقيسین دا خەلك بېژن نقيسەرە، ل وى دەمى دى خۆ ژ دەست دەين و نەشېين بېينە نقيسەرى دروست، بەلكو دى بتنى ھندەكان ب وان نقيسنا ژخۆ رازى كەين. لئ دەمى وى باوھرى بخۆ ھەببەت كو نقيسەرە، ل وى دەمى دى ب ئازادانە تر و ب ئارامتر ھزرېن خۆ دارېژيت و گرنكى و سەنگا شیانين خۆ ھەمى دى ئیخیتە د قالبى ھونەرسازى و ھشمەندىا بەرزكرنا بەرھەمى دا، چونكى ل وى دەمى ھزرا وى گەلەك ب یين دى فە (ئەوین دەوروبەرىن وى) یا گرىداىى نابیت، ئانكو بەرھەمى خۆ نائیخیتە دوى قالبى دا كو خەلك بېژیتى یى ب دلى مەيە. ئانكو بۆ رازيكرنا یين دى ئاراستە ناكەت، چونكى ل وى دەمى دى كەفیتە لىن دەسھەلاتا وەرگرى فە و ئەو وەرگرە دى گەلەك تستان لسەر وى سەپىنیت و قەلەمى وى بۆ ھندەك ئاراستين دیتەر دەتە كارى و بەرھەمى وى ژى دى كەفیتە دەرژەوھندا یين دى دا، چونكى ل وى دەمى دەمى ئەو

دنفیسیت، ب هزرا وی رازمه‌ندیا یین دی بۆ نفیسینا وی یا گرنگ و فهره تاکو خه‌لک بیژیتى تو نفیسهرى، له‌ورا ئه‌و دى خو وه‌کو داهینهر ژ ده‌ست ده‌ت و دى كه‌فیه لب و ان گه‌ز و مه‌قه‌سین یین دی بۆ دادرین، ئانکو ده‌مى دنفیسیت ژى ئه‌و ههر دى دچارچووفاين ديارکرى و به‌رته‌نگ دا زفریت.

له‌ورا ب دیتنا من وی ده‌مى نه‌به‌س نفیسهر سه‌نته‌ریا خو ژ ده‌ست ده‌ت، به‌لکو وه‌رگرى ده‌ته سه‌نته‌ر و خو ب ده‌ست ئیراده و فیان و خواستین و یقه به‌رده‌ت، له‌ورا کاک هۆشه‌نگ ده‌مى کریارا داهینانى و نفیسینى ب وی چارچووفاى فه‌ گریده‌ت کو دفیته نفیسهر بۆ یین دی بنفیسیت و بۆ به‌رژه‌وه‌ندیه‌کى بنفیسیت تاکو یین دی بیژنى تو نفیسهرى.

ل وی ده‌مى دى ئه‌رکى وی بیته رازیکرنا یین دی و یین دی دى بنه مه‌به‌ست، له‌ورا دچاڤین وی دا نفیسین بخو نابیه مه‌به‌ست و ئه‌رکى وی ژى نابیه (نفیسهرى)، به‌لکو ئه‌رکین دیت دى بۆ خو دروست که‌ت.

لى تشتى دوى گوتنا کاک هۆشه‌نگى دا ئه‌ز راوه‌ستاندیم ئه‌و رسته‌یه ئه‌وا دناڤه‌را وی گوتنا خودا گوتى ده‌ما دبیزیت (نه‌دزیان و هه‌بوونا وان دا) لڤیره بیگومان هزرا مرؤفى به‌ره‌ف ئاقاره‌کى دیتر فه‌ دچیت، ئه‌رى بۆچى وه‌گوت؟ ئه‌رى ما یا فهره نفیسهر ههر تشته‌کى بیژیت دزیان و هه‌بوونا خودا ژى پى بکه‌ت (په‌یروبه‌که‌ت)؟ ئه‌رى ئه‌گه‌ر وی پى کر، دى شین بیژین ئه‌و نفیسهر دنفیسیت دا بیته نفیسهر؟ یانژى ئه‌و دى بڤى رستا بۆرى شیت بیته نفیسهر و بنفیسیت چونکی باوه‌ردکه‌ت کو نفیسهره؟ ب دیتنا من ئه‌و تشتى نفیسهرى گوت و پى کر و لسه‌ر لانه‌دا وی ده‌مى ئه‌و یى خو چارچوفا ده‌که‌ت و ئه‌و بخو یى سنوران بۆ خو په‌یدادکه‌ت و ل وی ده‌مى ژى رادى نویکرنى و کۆده‌تایین هزرى ل ده‌ف وی دى به‌ره‌ف لاوازیی فه‌ چن. ئانکو ئه‌و بخو دى هه‌زا نویکرن و ئنقیلابین هزرى دمیشکى خودا کوزیت، چونکی دى ب هنده‌ک گوتناغه هیه‌ته گریدان و ئه‌و گوتنه دبیت بۆ ئه‌فرۆ ددروست بن، لى سوبه‌ه‌ی دبیت ب کیرنه‌هین مرؤف په‌یره‌ویى پى بکه‌ت.

ل دویڤرا کاک هۆشه‌نگ هنده‌ک خالان ده‌ست‌نیشان ده‌که‌ت ژبو په‌یوه‌ندیا نفیسهرى و نفیسینى، د خالا ئیکى دا دبیزیت (قه‌بوولکرنا نفیسهرى وه‌ک نفیسهر، بخوه ئاریشه‌یه‌ک هه‌م فه‌لسه‌فى و هه‌م ئه‌خلاقى و هه‌م ئه‌ده‌بى و هه‌م ره‌شه‌نبیره... ئه‌و تیگه‌هشتین نفیسهر دبه‌ره‌مى دا پيشبه‌ر ده‌که‌ت چهند وی پيشبه‌رى ده‌که‌ته

نقیسین^(۴) دئی بۆچوونى دا ئەز د دوو لایەنان دا دئی نقیسینى نەگەهشتەم، چونكى ب دیتنا من گەلەك بیاڤ لگەلئیک هاتینه تیکەلکرن و ئەو نەتیکەهشتنا من زی هەر دوی بیافی دا بوویە چونكى ب دیتنا من ئەفە بخۆ بخۆ ئاریشەیهکە مرؤف فان حوکمىن ھندە مەزن و بەرفرەھ بەدەت.

ب دیتنا من ئەگەر ئەم پەیقا (نقیسەر) دوی کوژیى را وەرگىن کو ئەو کەسە یى دنقیسیت (سەرەرای جۆرەیی و ریژا نقیسینا وی) ل وی دەمی دقیت ئەم وی قەبوول بکەین نقیسەر، چونكى ئەگەر ئەم وەنەکەین دى کەفینە د ئاریشەیهک فەلسەفی، ئەخلاقى، ئەدەبى، رەوشەنبیری دا. ژلایەكى دیقە، ئەگەر ئەم ب تیکەهین جودا جودا ل پەیقا نقیسەرى فەکۆلین (ئانکو ب تیکەهى ئەدەبى کەنگى نقیسەر دبیتە نقیسەر، ب تیکەهى ئەخلاقى و فەلسەفی و رەوشەنبیری کەنگى نقیسەر دبیتە نقیسەر؟) ل وی دەمی ئەم دى کەفینە ھەمبەر بەرسقین گەلەك ژیک جودا دا، ئانکو ئەوی ب تیکەهى ئەخلاقى نقیسەر، ب تیکەهى فەلسەفی نابیتە نقیسەر یان یى ژى دویرە. و ئەوی ب تیکەهى ئەدەبى نقیسەر بیت، مەرج نینە ب تیکەهى رۆشنبیری ئەو نقیسەر بیت. ئانکو گۆتتا لقیرە ئەم ئازراندىن ئەو بوو کو كاك ھۆشەنگ ئەف ھەمی لایەنە یین پیکشە کۆمکرىن (ھەلبەت دگەلەك ئاستان دا ئەو گەلەك دژیک دوورن) و حوکمەكى رەھا یى دای کو نابیت ب فان ھەمی تیکەهان ب ھەفرا مرؤف نقیسەرى وەکو نقیسەر قەبوول بکەت! ئەرى ما ئەفە بخۆ بەرزەکرەك نینە دقان بیافان دا؟ ب دیتنا من ئەو دەمی تو نقیسەرى دکەبە سەنتەر دى شىى بقان ھەمی تیکەهان نقیسەرى وەکو نقیسەر قەبوولکەى. لى دەمی مرؤف دکۆژیى مرنا نقیسەرى دا تەماشەى فى بابەتى بکەت، مرؤف ھەر پیدقى نابیت خو دوی مەیدانى دا ھزر زی بکەت، چونكى مەیدانا نقیسەرى ل وی دەمی دى بیتە تشتەكى پەراویزکرى و قەبوولکرىنا وی بەرى ھینگى یا ھاتیە رەدکرن و ل جەھى وی یان تیکست یانزى وەرگر ھاتیە قەبوولکرن. ئەفە ژلایەكى فە.

ژلایى دى یانزى بیژین خالا دى یا کو ئەز ژى مایمە سەرسورمان ئەو بوو دەمی كاك ھۆشەنگى گۆتى (ئەو تیکەهشتنن نقیسەر دبەرەھەمی دا پيشیەر دکەت چەند وی پيشبەرى دکەتە نقیسین؟)^(۵) دقیرەدا مرؤف دشیت ب دوو لایەنان دانوستاندنى لگەل فى بۆچوونى بکەت. یا ئیکى ئەووە کو دەمی نقیسەر تیکەهشتنن خو د بەرەھەمی دا پيشبەردکەت، ل وی دەمی بخۆ وی ئەو کرنە نقیسین و ھەر ل

دستپېكې وى ۈو پېشپهره يا كرىه نفيسين. ۈفه څلايهكى فه. څلايى دى ۈهگر ۈم بېڅين كاك ۈوشهنگى فيايه بېڅيت: (نفيسه د بهرهه مى خۇدا هندهك تيگههشتنان پېشبهردكهت، لى پشتى هيىگى دهستا څى بهردهت و پشت گوهفه دهافېڅيت) دفيدها څى ههمان ههفدڅى تيدا دياردبيت، چونكى ۈهوى ل دهسپيكي ۈو تيگههشتنه بېن كرينه نفيسين، لهورا دهمى لى دڅرفيتهفه و بنفيسيتهفه. ۈو دى ههر خو و نفيسينا خو دوبارهكهتهفه. ۈانكو ۈهو ل وى دهمى چ تشتى نوى ناكهت. لهورا يا باشت ۈهوبوو كاك ۈوشهنگى گۇتبا ۈو تيگههشتين نفيسه دبهرهه مېن خۇدا پېشبهردكهت، دفييت پاشى بهيت و ۈافاكرنان لسهر بكهت. ۈانكو وان تيگههشتنان بخو بكهته بنياتهك و وى بنياتى بههلوهشينيتهفه دا بشيت بنيات و نفيسين و تيگههشتين نويتر څى ۈافابكهت. ۈانكو نفيسه دشت لگه ل خۇدا و لگه ل نفيسين څوڅى دا بكهفيته ددانوستاندنى دا و ههفدڅين نوى څى پهيدا بكهت دا بېخيته دبازنهكى نوكرنى دا و ههر دم بو دهمى تيگههشتن و ۈافاكرنن نوى څى دروست بكهت.

ۈهگر نه، ۈو نفيسه دى خو ئيخيته د قالىى دوبارهكرنهك رهشبين دا و دى ههر ل جهى خو څرفيت و نهشيت چ پينگافان بهافېڅيت. لهورا يا فه ۈهوه ۈم دهسپيكي څخو دهسپيكيهين و خو و نفيسين، خو بكهينه پروڅين تى هزرينى و گومانى بېخينه لسهر نفيسين خو بخو، دا ۈو گومانه ببته ريك بو دويچوون و فهكولينى و فهديتن و ۈافاكرنا تشتين نويتر. پاشى بهرهه مېن بېن ديت څى ب ههمان چاف و ب ههمان گيان رهفتارى لگه ل بكهين. ل وى دهمى ۈو دى دهليفا تيگههشتين نويتر و پېشبهرين باشت زيدهتر لى كهت.

ديسان دلایه نهكى وى نفيسينى دا هاتيه (نفيسين ۈهگر ههر نفيسينهك بيت، ب ۈانكو ههر تيگههشتنهك بيت ل سهر ههر چهكهكى، ۈو تيگههشتن و ۈو چهكهك چهند بهرامبهرى بهر پرسياريهتیهك هزرى و ههبوونى و څيانهوهرى دراوهستيت)^(۱) دفى بوچوونا سهرى دا، كاك ۈوشهنگى فيايه ۈهركهكى جفاكى، ۈايدولوڅى... هتد بدهته نفيسين، ۈانكو نفيسين دفييت يا خودان ۈارمانج بيت و ۈارمانجا وى څى بېگومان ل دويف ديتنا كاك ۈوشهنگى بو جفاكى، ههبوونى، هزرى... هتد يه.

لفيره ۈهز دى پرسيارهكى ۈاراسته ۈهفى بوچوونا كاك ۈوشهنگى كه ۈهوڅى، ۈهرى ۈهگر ۈم ل دويف ديتنهكا (سيمبوليزمى) بهرى خو بدهينه فى بابتهتى،

ئەرى دى مە ھەمان بۇچوون بۇ بابەتى ھەبىت؟ يانژى ئەگەر ئەم ب دىتەك (پارناسى) تەماشەى فى بابەتى بکەين، ئەرى ئەف گۇتتا بۇرى ب سەروبنفە دویری راستى ناکەفیت؟ چونكى پەرناسیەت دىبىژىت، دقیت ئەدەبىيات (نقىسین) بخۇ بىتە ئارمانج ل دەف نقىسەرى نەكو نقىسین بىتە ئامرازەك دا ئارمانجەكا دىتر بدەستفە ھەیت، لەورا لقیرە ئەم دى تۇشى پرسىارەكا گرنگ بین. ئەرى نقىسین بخۇ ئامرازە یان ئارمانج؟ ئەگەر ئەم لەسەر ئەفى پرسى گەھشتینە ئىك، بیگومان دى بۇچوونین مەزى بنە ئىك. لى كاك ھوشەنگ دىبىژىت، دقیت نقىسین بىتە ئامراز دا ئارمانجین دىتر پى بدەستفەبەین. ھەلبەت لقیرە ئەز ھەفدزى وى بۇچوونى مە، چونكى دقیت نقىسین بخۇ ئارمانج بیت نەكو ئامراز، چونكى ئەو دەمى بوو ئامراز، دى نقىسین بىتە دىفەلانگ بۇ گەلەك تىشتىن دىتر و دى ئازادیا خۇ ژى ژ دەست دەت. لەورا ئەگەر نقىسین بوو دىفەلانگ، ئەوئ نقىسینى ژى دكەت دى بىتە ئىخسیرى دىفەلانكىی و نەشیت ل وى دەمى ئەو بخۇ ھەبوونا خۇ و ئازادى و كەساتیا خۇ بیاریژىت.

ب گۇتەك كورت دىمە بیژم، دقیت نقىسین بخۇ ئارمانج بیت و ئەو ئارمانجە ژنوی ئارمانجین دىتر ژى بدەستفەبىنیت داکو كریارا داھینانى ژ دىفەلانكىی رزگار بىت و بشیت ئەوا كاك ھوشەنگى ژى دقیت ب رىكا ئارمانجبوونا خۇ بدەستفەبىنیت نە برىكا ئامرازبوونا خۇ.

د خالەكا دى دا كاك ھوشەنگ دىبىژىت: (پەيوەندىيا دناقبەرا نقىسەر و نقىسینى دا چەند ل بن كاریگەرىیەك ئەخلاقى و ئەدەبى و جفاكى و سیاسى و سیستەمىن دى دایە)^(۷).

ئەف گۇتە بخۇ ناف و نىشانىن كۆمەكا فەكۆلىنىن دىترە، بۇ نموونە ئەم دىبىن فى بابەتى بقی رەنگى پۆلىن بکەين.

۱- كاریگەرىا ئەخلاقى لەسەر پەيوەندىيا نقىسەرى و نقىسینى.

۲- كاریگەرىا جفاكى لەسەر پەيوەندىيا نقىسەرى و نقىسینى.

۳- كاریگەرىا سیاسى لەسەر پەيوەندىيا نقىسەرى و نقىسینى.

۴- كاریگەرىا سیستەمىن دى (؟؟؟) لەسەر پەيوەندىيا نقىسەرى و نقىسینى.

بیگومان بەرسف و دىفچوونا ھەر ئىك ژ فان خالان گۇتار یان فەكۆلىنەك درىژ پى دقیت. لى بیافى مە یى بەرتەنگە. لەورا، بتنى دى بیژم ئەف خالە ھەمى رى

خۇشكەرن بۇ من دا كو لسەر گۆتتەكا دى يا نقيسينا كاك ھۆشەنگى راوہستم دەمى دىيژيت: "ئەرى نقيسەر دەمى بەرھەمەكى بەلاڧ دكەت، چەند دشىت وەك بەرپرسەك ئەخلاقى و ئەدەبى و روشنبىرى خوە ببىنيتەڧە"^(۸).

د ڧىرە دا مروڧ دشىت د دوو سى تەوهران دا ڧى بابەتى راڧە بکەت يانژى دانوستاندنى لگەل بکەت، بۇ نمونە:

۱- نقيسەر دەمى بەرھەمى بەلاڧ دكەت، ئىدى ئەو بەرھەم دبىتە مولكى خويندەڧانى يان وەرگىرى و وى چ دەسەلات لسەر نامىنيت. ژبەر ھندى ئەوى چ بەرپرسىارى لسەر وى بەرھەمى نامىنيت. و ئەگەر ئەم د كوژىي (مرنا نقيسەرى) دا سەحكەپنە ڧى لايەنى، دڧىت ئەم وان بەرپرسىارىيان ھەميان لسەر مىلى وى لادەين.

۲- نقيسەر دەمى بەرھەمەكى بەلاڧ دكەت، پاشى لى دزڧریتەڧە. ئەو ل وى دەمى وەكو نقيسەر لى نافەگەریت تا كو خۆ تىدا ببىنيتەڧە. بەلكو وەكو وەرگەرەك يان خويندەڧانەك دڧىت رەڧتارى لگەل وى بەرھەمى بکەت. د ڧىرە دا ژى ئەو نەشىت د ھەمان دەم دا وەكو خويندەڧان تەماشەى بەرھەمى بکەت و ھەبوونا خۆ يان نقيسەرىي ژى د وى بەرھەمى دا بپاريزيت. ئانكو ئەو نەشىت د ئىك دەم دا ب ھەردووك ئەركان رابىيت، بەلكو دەمى ئەو نقيسەر، ئەركى وەرگىرى بۇ پەياما خۆ ناکەت، و دەمى وەرگەر ژى ئەركى نقيسەرىي ناکەت. چىدبىت د نافبەرا ڧان ھەردوو ئەركاندا بھىت و بچىت و پى بکەت، لى د ئىك دەم دا ڧى يەكى ناکەت.

۳- د ڧى نقيسينا كاك ھۆشەنگى دا، ديسا ئەحكام يانژى خرفەكرنا ھندەك تىگەھان د ئىك ئاراستە دا ھاتىەكرن بۇ نمونە دەمى دىيژيت: "وەك بەرپرسەك ئەخلاقى، ئەدەبى، روشنبىرى". لڧىرە مروڧ ھەست دكەت كو كاك ھۆشەنگى ڧيايە گەلەك تەوهران بئازرىنيت، لى نازراندنەك كو جۆرە بەرزەبوونەك ژى تىدا بەرچاڧ دبىت. د لايەنەكى دى يى نقيسىنى دا كاك ھۆشەنگ دىيژيت: "ئەگەر پەيوەندىيا نقيسەر و نقيسىنى يا ڧەڧەتياىبىت، ئايە ئەو ڧەڧەتيانە د بەرزەووندىيا كى دايە؟ د بنەرەت دا بچە ئىنانا بەرزەووندىيا نقيسەرىيە يان نقيسىنى؟"^(۹).

ئەڧ پرسىارە ب دىتنان من بڧى رەنگى دەھىتە بەرسڧ دان. ئەوژى:-

۱- ئەگەر پەيوەندىيا نقيسەر و نقيسىنى يا ڧەڧەتياى بيت، ئەو ڧەڧەتيانە د بەرزەووندا نقيسىنى دايە ژلايەكى ڧە و نە دبەرزەووندا وى دايە ژلايەكى دىتر ڧە.

ل وی دهمی د بهرزه و هندا نفیسینی دایه دهما کو نهو نفیسینه دبیته سهنته و ههمی سهنگا دویفچوون د فهکولینی بو وی دهیته تهرخانکرن. ئانکو مرنا نفیسهری ببیته ریخوشکهر ژبو زندگی کرنا نفیسینی. ئانکو نفیسین دبیته جه مسهری بهیز و خودان دسههلات. چونکی نهو نفیسینه بتنی ژ بچویکترین پارچه (کو دهنگه) ههتا مهزترین پارچه (کو تیکست ههمیه) دی بیته مهیدانا رافهکرن و دویفچوونی.

لی د دهمه کی دیتر ژی د بهرزه و هندا نفیسینی دا نینه، چونکی بو گهلهک کودی زمانی یان تیگه هشتین تایبته (بو نمونه لایه نی دهروونی، نایدولوژی، جفاکی، میژووی)، رافهکرنا تیکستی پیدی ب نفیسهری ههمیه تا کو گهلهک دافین فهشارتی تیدا نهشکهره ببن. لهورا نهگهر ته نهو په یوهندیه د نافبهرا نفیسین و نفیسهری دا فهقه تاندن، دی بهرهم ژ وان رووهنکران یان تیگه هشتان بی بههر بیت نهوین بریکا نفیسهری و تشتی پیقه گریدای بدهستفه دهین. نهها لفیره ژی دی زیان گههیته بهرهمیه.

۲- نهگهر نهو هیوهندی د نافبهرا و اندا فهقه تیا، دشیین بیژین نهفه د بهرزه و هندا نفیسهری ژی دایه، چونکی نفیسهر بخو دی بیته نهو مهیدانا لبهردهستی فهکولهری و زیان و سهرهاتی و زینگه ه و ... هتد یین وی نامراز و ئالافین ب ساناهی نه کو فهکولهر خوه پی دهوله مهند بکته یان زانیاریان لسهر دهستبختیت (بتایبته نهگهر نفیسهر هیژ یی ساخ بیت، نهفه دی ژ زارده فی وی بدهستفه هین یانژی نهگهر یی مری بیت، ب ریکا دهر دورین وی دی بدهستفه هین).

۳- نهگهر په یوهندی نفیسهر و نفیسینی یا فهقه تیا یی بیت. نهفه د بهرزه و هندا وهرگری (خوینده فانی) ژی دایه، چونکی ل وی دهمی دی شیت په یوهندی لگهل نفیسهری ژلایه کیفه و بهرهمی ژلایه کی دیتر فه دروست بکته، د ههر دوو حالتان دا ژی ههر نهو یی ب فایده یه. چونکی نهو دبیته سهنته. د خاله کا دی دا کاک هوشهنگ دبیزیت: "نفیسهر د په یوهندی خو دا ل بهرزه و هندی کی دگهریت، خوه یان نفیسینی؟ بهرزه و هندی نفیسهری چنه و یین نفیسینی چنه؟"^(۱۰)

د فان ههر دوو پرسیاران دا دیار دبیت کو کاک هوشهنگی بخوژی قیا یه وی په یوهندی دنافبهرا خوه و نفیسینی دا فهقه تینیت، چونکی پرسیار د بی بهرسف هیلاینه و دهمی تو پرسیار بی بهرسف دهیلی، ئانکو تو په یوهندی خو وهکو نفیسهر لگهل وی نفیسینی دقه تینی. نهفه ژلایه کی فه. و ژلایه کی دیتر فه کاک

ھۆشەنگى ڧيايە ئەو بخۇ خۇ بکەتە ۋەرگەر و ل گەل ۋەرگىڧن دىتر جارهكا دى ل بەرھەمى خۇدا بچىتە خوار، دا ئەوان پىرسىارپن بى بەرسف، ئەو و ۋەرگىڧن دى زى ھەر ئىك ژلايەكى ڧە يانژى ب تىگەھەكى جودا بەرسف بدەت. ھەلبەت ئەف داخوזה يان بۇچوونە ل دەف كاك ھۆشەنگى پىتر روھن دبىت دەمى دبىژىت: "دىارە دناف پەرەگرافا سەرىدا كۆمەكا چەمك و بەھايان تەڧلېھەڧ بوون. دى باش بىت ئەگەر ئەز ب رىيا خوه و ھوین ژى ب رىيەك دن بچنە دنافدا"^(۱) ھەلبەت چوونا وى يان ۋەرگەكى ۋەكو من بۇ ناف بابەتى، دى، خواندن و تىگەھشتىن جودا ژ وان پىرس و تەڧلەھڧيان دروست كەت. و دەمى ئەم ۋەدكەين ژى. ئەم ل وى دەمى كاك ھۆشەنگى دمرىنن دا بشىين وان ئافاكرنان لسەر بەرھەمى بکەين. و رەنگە دەمى ئەو بخۇژى دەيت ل بەرسفا فان پىرسان دگەریت. ئەو بخۇژى نەچارە خۇ بمرىنیت ۋەكو نڧیسەر داکو بچىتە د حالەتى (د قالبى) ۋەرگى دا و پاشى دەمى بەرسفا دەت و دنڧیسیت، ژ نوى دى جارهك دى چىتە د قالبى نڧیسەرىي دا، لى نەۋەك قالبى ئىكى يە بۇ وى، چونكى ل وى دەمى ئەۋى ئەزموونا ۋەرگىي ژى تىپەراند. لەورا ئەو دى بىتە ھۆشەنگەكى دى.

